

Διεθνής Συνάντηση στο Όσλο,
με θέμα την Ορθόδοξη Θεολογία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Του Παναγιώτη Παύλου
Υπ. Διδ. Φιλοσοφίας
Τμήμα Φιλοσοφίας - Πανεπιστήμιο του Όσλο
panagiotis.pavlos@ifikk.uio.no

Μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα συνάντηση έλαβε χώρα στο Όσλο της Νορβηγίας το τριήμερο 13 – 15 Δεκεμβρίου 2013. Διεθνώς διακεκριμένοι Ορθόδοξοι Θεολόγοι, καθηγητές και ερευνητές, από την Ελλάδα, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Νορβηγία, τη Ρωσία, τη Σουηδία, τη Φινλανδία συνήλθαν στο κατάλευκο Lyssebu της νορβηγικής πρωτεύουσας και συνέβαλαν με εισηγήσεις υψηλού ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος και με γόνιμες συζητήσεις στην επιτυχία του διεθνούς Σεμιναρίου: *The Orthodox and the Other* (Ο Ορθόδοξος και ο Άλλος).

Το Σεμινάριο αυτό αποτέλεσε μέρος του ευρύτερου Προγράμματος: *Νέες Κατευθύνσεις στην Ορθόδοξη Χριστιανική Σκέψη και Πράξη* ([New Directions in Orthodox Christian Thought and Practice](#)), το οποίο υλοποιείται από το Νορβηγικό Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Όσλο ([Norwegian Centre for Human Rights, Faculty of Law, University of Oslo](#)) και το Διεθνές Δίκτυο [Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief](#) του ιδίου Κέντρου.

Το γενικότερο πλαίσιο της συνάντησης συνίστατο στην ανίχνευση νέων κατευθύνσεων της Ορθόδοξης σκέψης αναφορικά με τις προκλήσεις που αναδύονται στις σχέσεις μεταξύ των Ορθόδοξων Χριστιανών της Ανατολής και τους πιστούς άλλων χριστιανικών δογμάτων και λοιπών θρησκειών.

Ως υπόβαθρο του πλαισίου αυτού εντοπίστηκε η διαχρονική μέσα στην ιστορία εμπειρία της παρουσίας της Ορθόδοξης Εκκλησίας τόσο ως μειονότητα όσο και ως πλειονότητα σε κοινωνίες εχθρικές αλλά και φιλικές προς αυτήν. Σε κάθε περίπτωση επισημάνθηκε το γεγονός ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία αλληλεπιδρούσε με τον Άλλο, την Ετερότητα προσώπων και πολιτισμών διαφορετικής χριστιανικής πίστης ή θρησκείας.

Σε κρίσιμες περιόδους και τόπους Ορθόδοξη Εκκλησία απήλαυσε τα πλεονεκτήματα μιας προνομιούχου θρησκείας εντός ισχυρών αυτοκρατοριών και κρατών που διακρίνονταν από διακυβέρνηση προσανατολισμένη σταθερά στο ιδανικό της συμφωνίας μεταξύ Εκκλησίας και Κράτους. Η πίστη στην Ορθόδοξη αλήθεια ήταν συνδυασμένη με την πολιτική πραγματικότητα της θρησκευτικής κοινότητας συχνά θεωρημένης ως η εκ Θεού πρόνοια και προσδοκία της αιώνιας Βασιλείας. Αυτό το πολιτικο-θρησκευτικό ιδεώδες τίθεται σοβαρά εν αμφιβόλω σε έναν κόσμο που διακρίνεται σήμερα από τα πολιτικά επιτεύγματα της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παρά την θετική προσέγγιση της Ετερότητας, η οποία αρθρώνεται σήμερα από ηγετικές μορφές Ορθόδοξων Θεολόγων, φαίνεται ότι υπάρχουν ακόμη εκκρεμή ζητήματα ενώ οι Ορθόδοξες Εκκλησίες βρίσκονται αντιμέτωπες με μεγάλες προκλήσεις καθώς

τοποθετούνται στα ζητήματα συνταγματικών ελευθεριών εντός της δικής τους θεωρίας και πράξης.

Έτσι, ορισμένα από τα ερωτήματα που απασχόλησαν τις εργασίες του σεμιναρίου ήταν: Πώς μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία προσφέρει την αλήθεια και τη σωτηρία σε όλο το ανθρώπινο γένος, και ότι την ίδια στιγμή, παρέχει αφενός σε μη Ορθόδοξες μειονότητες την ελευθερία να πιστεύουν και να ασκούν μια ετερόδοξη θρησκεία, αφετέρου σε άτομα την ελευθερία επιλογής της θρησκείας ή της μη επιλογής θρησκείας; Υπό ποιές εύλογες προϋποθέσεις μπορεί αυτή η ελευθερία να περιορίζεται; Ποιά και πόσο σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή σύγχρονων Ορθόδοξων Θεολόγων στην θεώρηση των ζητημάτων θρησκευτικής ελευθερίας και Ετερότητας με βάση την Ορθόδοξη παράδοση;

Στο πλαίσιο αυτό οι προσκεκλημένοι ομιλητές του Σεμιναρίου ανέπτυξαν γόνιμες θέσεις και προσπάθησαν να καλύψουν κατά το δυνατόν περισσότερες πτυχές της ανωτέρω προβληματικής.

Ειδικότερα, ο π. Γρηγόριος Παπαθωμάς, Καθηγητής Κανονικού Δικαίου στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στο Ινστιτούτο Ορθόδοξης Θεολογίας 'Άγιος Σέργιος' στο Παρίσι, αφορμώμενος από τον 8^ο Κανόνα της 7^{ης} Οικουμενικής Συνόδου και θεωρώντας τον ως κατεξοχήν υπόδειγμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εντός της Εκκλησίας επεσήμανε την ουσιώδη διαφορά μεταξύ της οντολογικής ενότητας της Εκκλησίας κατά την πρώτη χιλιετία και την απώλειά της κατά την δεύτερη, ως συνέπεια του εκκλησιαστικού πλουραλισμού που αναδύθηκε διαμέσου νέων ομολογιών και δογμάτων. Εντόπισε την ανάγκη για Ανθρώπινα Δικαιώματα στην παρακμή της Χριστιανοσύνης, την απώλεια της οντολογικής ενότητας της Εκκλησίας κατά την 1^η χιλιετία και στην εμφάνιση του εκκλησιαστικού πλουραλισμού κατά την 2^η, επισημαίνοντας ότι η σημερινή αφερεγγυότητα της Χριστιανοσύνης είναι ο λόγος που σήμερα οι άνθρωποι στρέφονται ολοένα προς τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για να ζήσουν.

Ο Αριστοτέλης Παπανικολάου, Καθηγητής Ορθόδοξης Θεολογίας και Πολιτισμού στο Fordham University των ΗΠΑ διαπίστωσε ότι παρατηρείται ενός είδους σχιζοφρενικότητα στη σύγχρονη Ορθόδοξη Θεολογία αναφορικά με τον Άλλο, την Ετερότητα, καθώς αφενός καταφάσκει την μη αναγώγιμη μοναδικότητα του Άλλου ως Πρόσωπο μέσω των σχέσεων αγάπης και ελευθερίας, αφετέρου, ειδικά στη Δύση, ο Άλλος εκμηδενίζεται ενώπιον της πραγματοποίησης μιας καθαρής μορφής Ορθόδοξου αυτοπροσδιορισμού. Αυτή η αντίφαση, ισχυρίστηκε, μπορεί να αρθεί μόνον διαμέσου μιας Θεολογίας του Προσώπου κατά την οποία ο Άλλος είναι μοναδικό γεγονός εκστατικής ελευθερίας και ως τέτοιο αποκλείει κάθε απόπειρα αυτοπροσδιορισμού εις βάρος του πλησίον.

Ο Michael Hjalms, Κοσμήτορας της Θεολογικής Ακαδημίας «Άγιος Ιγνάτιος» στη Σουηδία και Θεολογικός Γραμματέας της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Φινλανδία, μεταφέροντας την εμπειρία του από την παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην ανατολική Σκανδιναβία, έδειξε πως η ταυτότητα και η μάθηση συνιστούν τους δύο βασικούς πυλώνες εκκλησιαστικής χειραφέτησης και πώς, εάν συνυπάρχουν με μέτρο, οδηγούν στην πραγμάτωση της Ετερότητας.

Ο αρχιμανδρίτης Dr. Cyril Honorun, Ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Yale των ΗΠΑ, στηρίχθηκε στην έννοια της civil religion (θρησκείας των πολιτών) η οποία αναπτύχθηκε από

τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Robert Bellah, θέλοντας να δείξει ότι κράτη τα οποία υπάρχουν εντός ενός σύγχρονου μετα-ολοκληρωτικού πλαισίου, όπως η Ρωσία, η Ρουμανία και άλλα, αναπτύσσουν με την συνέργεια της Εκκλησίας ένα είδος πολιτικής θρησκείας. Η θρησκεία αυτή εμφανίζει αυξημένο έλλειμα ανεκτικότητας προς ό,τι δεν συμφωνεί προς τα πιστεύω της. Το γεγονός αυτό συνιστά απειλή τόσο για την κανονικότητα της χριστιανικής παράδοσης στις χώρες αυτές όσο και για τον θρησκευτικό πλουραλισμό.

Ο Δρ. Παντελής Καλαϊτζίδης, Διευθυντής της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών του Βόλου, Καθηγητής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, αναφέρθηκε στη θέση της Ορθόδοξης παράδοσης στο μεταίχμιο μεταξύ αίρεσης και ετερότητας. Ανέπτυξε τις διαχρονικές προκλήσεις που αναδύονται μέσα από τον πλουραλισμό της εκκλησίας και επεσήμανε τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνται για την αναζήτηση και εδραίωση του διαλογικού ήθους της Εκκλησίας σε σχέση προς την Ετερότητα.

Ο Dr. Paul Ladouceur, Καθηγητής Ορθόδοξης Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο, αναφέρθηκε στην παρουσία της Ορθοδοξίας και την σχέση της με την Ετερότητα, στην Ρουμανία. Αναφερόμενος στις κρίσιμες γεωπολιτικές μεταβολές της χώρας αυτής κατά τον 20^ο αιώνα επεσήμανε τις ποικίλες μεταβολές των πολιτικών καθεστώτων (μοναρχία, φιλελευθερισμός, συντηρητισμός – φασισμός, κομμουνισμός, δημοκρατία) και τόνισε την ιδιότητα της Ρουμανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ως σημαιοφόρου του ρουμανικού εθνικισμού αλλά και την προσπάθειά της διαχρονικά να συμμαχεί με κάθε καθεστώς. Τόνισε ότι η συχνά στενή σχέση Ορθοδοξίας και ρουμανικού εθνικισμού, η οποία συνοδεύτηκε με περιορισμούς και απαγορεύσεις εις βάρος εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, προκαλεί μια δυσαρμονία μεταξύ της σύγχρονης Ορθόδοξης Θεολογίας του Προσώπου –η οποία εμφανίζει την μοναδικότητα του άλλου, τις σχέσεις που θεμελιώνονται στην αγάπη και τον σεβασμό της ελευθερίας- και των τρεχουσών πολιτικών και λοιπών δράσεων της Ρουμανικής Ορθοδοξίας στην σχέση της με τον «ρουμανικό Άλλο».

Ο π. Mikhail Zheltov, Καθηγητής Λειτουργικής στη Moscow Spiritual Academy, αναφερόμενος στην Ετερότητα ως πραγματικότητα και γενεσιουργό αίτιο εσωτερικών διαφωνιών και διαιρέσεων εντός της Ρωσικής Ορθοδοξίας επεσήμανε περιπτώσεις σχισματικών ομάδων στην Ρωσία: τους Παλαιούς Πιστούς (Old Ritualists), εκείνους που ακολουθούν την Ρωσική Επανάσταση (μεταξύ άλλων η Renovatist Church, ή αλλιώς Ζώσα Εκκλησία), κι εκείνους που αναδύθηκαν μετά την πτώση του κομμουνισμού (στους οποίους ισχυρίζονται ότι ανήκουν οι συνεχιστές της Εκκλησίας της Κατακόμβης της κομμουνιστικής εποχής).

Ο π. Vladimir Shmaliy, ιερέας της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, Γραμματέας της Ιεράς Συνοδικής Βιβλικής και Συνοδικής Επιτροπής και Καθηγητής Δογματικής στην Θεολογική Ακαδημία της Μόσχας, ανέπτυξε τη βασική διδασκαλία της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας περί της Αξιοπρέπειας, της Ελευθερίας και των Δικαιώματων του ανθρώπου. Αναφερόμενος στην ευρύτητα διαδεδομένη πεποίθηση στον σύγχρονο κόσμο ότι αυτός καθ' αυτός ο θεσμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να συμβάλει με τον καλύτερο τρόπο στην ανάπτυξη της ανθρωπίνης προσωπικότητας και στην οργάνωση της κοινωνίας, επεσήμανε το γεγονός ότι στο όνομα της επίκλησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

εφαρμόζονται πολλές φορές ιδέες, οι οποίες ριζικά αντίκεινται στη χριστιανική διδασκαλία. Τόνισε δε ότι η Εκκλησία με τη βάση την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση καλείται να υπενθυμίσει τις βασικές θέσεις της χριστιανικής διδασκαλίας περί του ανθρώπου και να αξιολογήσει την θεώρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υλοποίησή της στην ανθρωπίνη ζωή.

Ο Andrey Shishkon υποψήφιος διδάκτορας Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ συζήτησε την παρουσία του Βουδισμού στην Ρωσία. Διερεύνησε τις απαρχές του Βουδισμού στην Ρωσία καθώς και την προέλευσή του. Ανέπτυξε την επίδραση της ανάπτυξης του Βουδισμού στον Δυτικό κόσμο καθώς και τη διάδοσή του στην ρωσική γη μετά την πτώση του κομμουνισμού ακόμη και σε ανθρώπους που δεν είχαν πρότερη σχέση με τον βουδισμό. Ιχνηλάτησε τις σύγχρονες εντάσεις που διαμορφώνονται τόσο εντός των διαφορετικών βουδιστικών Sangha στη Ρωσία όσο και αναφορικά με το ρόλο της Ρωσικής Εκκλησίας στην απαγόρευση της επίσκεψης του Δαλάι Λάμα στη χώρα.

Τέλος, ο David Heith-Stade, υποψήφιος διδάκτορας Κανονικού Δικαίου στο Κέντρο Θεολογικών και Θρησκευτικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Lund, εξέθεσε τις προβλέψεις για τις μη-ορθόδοξες πεποιθήσεις στο παλαιοχριστιανικό και Βυζαντινό Εκκλησιαστικό Δίκαιο. Μεταξύ άλλων, αναφέρθηκε στο γεγονός ότι η διαφοροποίηση Χριστιανισμού – Ιουδαϊσμού και η αντίθεση μεταξύ ορθοδοξίας και αίρεσης στην ανάπτυξη του χριστιανικού δόγματος ήταν που οδήγησαν στην ανάπτυξη της θεολογικής ιδέας της καθολικής εκκλησίας και της *communicatio in sacris* ως εκδήλωση αυτής της ιδέας.

Η συμμετοχή στις εργασίες του Σεμιναρίου μελών της νορβηγικής ακαδημαϊκής κοινότητας, νορβηγικών εκκλησιαστικών οργανώσεων καθώς και της νορβηγικής κοινότητας ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταδεικνύει το ενεργό ενδιαφέρον και την ευαισθησία που η νορβηγική κοινωνία επιδεικνύει σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θρησκευτικών ελευθεριών και διαπολιτισμικού διαλόγου. Επιπλέον, αποκαλύπτει και μια μάλλον άγνωστη πτυχή του πολυεπίπεδου διεθνούς ρόλου αυτής της σκανδιναβικής χώρας – πρότυπο: το ότι δηλαδή παρέχει χώρο έκφρασης κι ανάπτυξης της Ορθόδοξης Χριστιανικής παράδοσης και προσφέρει βήμα διαλόγου μεταξύ της Ορθόδοξης Εκκλησίας και των λοιπών χριστιανικών Εκκλησιών αλλά και μη χριστιανικών θρησκειών του σύγχρονου Δυτικού κόσμου.